

O macrotexto poético en galego de *Florencio Delgado Gurriarán*

Miro Villar

Introdución

A priori as respectivas obras poéticas de Manuel Lugrís Freire (1863-1940) e de Florencio Delgado Gurriarán (1903-1987) teñen poucos fíos en común, mais hai dúas circunstancias que os aproximan: dunha banda, o feito de se comprometeren nas súas biografías persoais coas diferentes manifestacións galeguistas do seu tempo, e doutra, a pegada de seren transterrados na súa obra (emigración económica, no primeiro, e exilio, no segundo).

Lugrís Freire é o protagonista do Día das Letras e nestas datas son moitos os estudos sobre a súa obra literaria, que animamos a ler devagar. A obra de Delgado Gurriarán aínda espera polo recoñecemento, para nós necesario, da RAG e, daquela, o noso traballo pretende facer unha análise sobre o seu macrotexto poético en galego.

O teórico da literatura Cesare Segre ten sinalado que o macrotexto literario é un conxunto de textos con total ou parcial autonomía, que se reagrupan dentro dunha obra máis ampla. Desta maneira, calquera autor trataría de facer máis homoxéneos os seus textos en función desa totalidade, quer eliminando particularidades que puidesen provocar desequilibrios ou disonancias no devandito conxunto, quer operando unha unificación ou harmonización formal, ou quer potenciando as forzas de cohesión. A coherencia do texto global sería, pois, considerada dentro dunha progresión onde a fase posterior asimila a anterior. Noutras palabras, cada texto literario mantería en xeral a súa propia autonomía e cohesión internas, mais quedaría logo comprendido nunha autonomía e nunha cohesión moito máis ampla, a do macrotexto [1985:47-9].

Os parámetros desenvolvidos por Segre son, no noso entender, de aplicación á obra poética de Florencio Delgado Gurriarán, pois se caracteriza por ser de non moita extensión e repetitiva no formal e no temático, conformando un macrotexto poético propio, onde se verifica todo esa complexa armazón de relacións entre os poemas, os libros poéticos ou a toda a obra no seu conxunto. Así, desde o seu primeiro libro, intitulado *Bebedeira* [1934], incluso desde os seus poemas soltos anteriores que publicou nos primeiros anos trinta, ata *O soño do guieiro* [1986], volume que viu a luz pouco antes do falecemento do seu autor, Delgado Gurriarán vai corrixindo unha e outra vez os textos, nunha estratexia consciente coa que pretende ir depurando as particularidades lingüísticas que puidesen resultar disonantes no conxunto da súa obra poética. Do mesmo xeito, tamén pro-

Familia Delgado Gurriarán no ano 1919.

Florencio é o primeiro da esquerda na fila de arriba.

cura a harmonización formal, co uso reiterativo de esquemas compositivos de xinea tradicional. De feito, sen esaxerar, pódese dicir que a poesía do valdeorrés comparte moitos recursos formais desde o primeiro ata o derradeiro poema. E, polo demais, é obvio que sempre houbo unha vontade estilística á hora de potenciar as forzas de cohesión, pois moitos dos textos poéticos aparecen formando parte de volumes diferentes.

1. Os primeiros poemas

Antes de que apareza *Bebedeira* no ano 1934, Florencio Delgado Gurriarán xa asina moitos poemas da súa autoría nas revistas e publicacións periódicas da época, ben co seu nome, ben co pseudónimo de Korgomófilo. De toda esta produ-

ción os mellores textos reaparecerán corrixidos e revisados nos seus libros, polo que apenas deixaremos constancia dun texto magnífico, intitulado «Ao reiseñor», que leva un subtítulo abondo esclarecedor das súas intencións poéticas e que di: (no xeito dos vellos vates). Deica hoxe non se coñece que fose publicado e o seu rescate foi debido a Ricardo Gurriarán [1999:24], que atopou o texto manuscrito entre os papeis achados na súa casa de Córcomo de Valdeorras. Aparece datado o 20 de xaneiro de 1923 e polas súas características formais debe incluírse de cheo no neotrobadorismo, unha das correntes literarias que renovou a poesía galega durante o primeiro tercio do século XX e que consistía, no básico, na recreación das cantigas medievas, nomeadamente as de amigo. «Ao reiseñor» tamén imita

as cantigas de amigo, tanto desde o punto de vista da enunciación lírica (pois o suxeito é feminino), como tendo en conta o seu esquema formal (con presenza de paralelismos e refrán), ou polo seu contido e o seu tratamento léxico. De feito, esta composición de dístico con estribillo, denominada cosante, é moi utilizada na literatura medieval, e o esquema métrico (10-10-5) é idéntico ao de coñecidas cantigas como «Ai, flores, ai flores do verde pino» de D. Dinís, co que tamén comparte a rima alterna, ou como «Fui eu, madre, lavar meus cabelos» de Soares Coelho.

Do punto de vista temático, que non do estilístico, habería que salientar tamén un longo poema que se publicou en *El Heraldo de Galicia* co título «Opiniós sobre o galego». Nas súas once estrofas faise unha parodia sobre as persoas que desprezan o uso da lingua galega e que, sen embargo, lle recoñecen capacidade lírica («está bien para hacer bonitos versos»), pero lle negan universalidade porque non se empregaría nin en Madrid, nin na Curuña (sic), nin na Habana, nin en Bos Aires. Polo demais, Korgomófilo reproduce tamén expresións en castrapo deses representantes do autoodio lingüístico. Alén disto, o texto demostra o dominio da versificación de Delgado Gurriarán facendo uso dunha varian-

te da denominada estrofa De La Torre, composta de tres hendecasilabos e un heptasílabo final e que presenta unha rima con asonancia nos pares. A devandita variación foi bastante utilizada por Gustavo Adolfo Bécquer, por exemplo nunha das súas máis coñecidas Rimas «Olas gigantes que os rompéis bramando...». Ora ben, a construción simbólica do noso poeta é sobexo sinxela e pouco ten que ver cos delirios do romantismo.

Unha relación completa dos textos dispersos atópase en Ricardo Gurriarán [1999], onde o lector tamén se poderá atopar con comentarios eruditos sobre a xénese dos poemas e sobre a imbricación entre os versos e a biografía persoal do poeta.

Florencio paseando polas rúas da capital, recién chegado a Mexico no ano 1939.

2. A poesía de combate e de resistencia

En 1934, como xa se dixo, aparecerá o seu primeiro libro *Bebedeira*, mais deixaremos a súa análise para máis tarde porque o propio autor o compila dentro das páxinas do volume *Galicia infinda* (1963). No entanto, hai que falar da súa poesía de combate, aquela que se xerou durante o conflito da guerra civil española, e de resistencia, escrita na inmediata posguerra, co obxectivo de denunciar a barbarie dos franquistas.

Entre a primeira estaría a serie poética que veu a luz en Nueva Galicia, «Portavoz de los antifascistas gallegos», o boletín editado polo Quinto Corpo do Exército Republicano, conformado principalmente por combatentes de orixe galega. Serán seis os poemas, aparecidos entre o 2 de

xullo e o 7 de novembro de 1938 e todos eles asinados tan só co nome de «Florencio», para evitar posibles represalias á súa familia valdeorresa, en opinión do profesor Alonso Montero no prólogo á edición facsimilar da revista que fixo Edicións do Castro [1997]. O primeiro levaba o título de «Amencer» e é un breve romance, cos característicos octosílabos e a rima asonantada dos versos pares. Non é raro que escolla este tipo de estrofa, pois é sabido que era a máis popular, ata o punto de que moitos cancioneros do pobo a utilizaban. Nese senso, as recorrencias e repeticións son o recurso estilístico máis empregado. Do punto de vista do contido salienta a introdución das palabras «camarada» e «soviets», que indican a simpatía de Delgado Gurriarán polos «roxos» ou comunistas, por seren os máis afouts na loita antifranquista. A propia evolución ideolóxica do autor e o

transcorrer do tempo fan que o poema se reproduza anos máis tarde en *O soño do guieiro* (1986), nunha versión que corrixe algunhas grallas lingüísticas, nomeadamente hipergaleguismos da época, mais que tamén o fai co sentido último do texto ao substituír o remate: «leva aos soviets aos ceios!» por «leva a VITORIA aos ceios!». En Ricardo Gurriarán [1999:138] recóllese a xustificación persoal deste xiro.

Os outro cinco poemas, con a penas variantes, rescatounos o propio autor para o libro colectivo *Cancioneiro da loita galega* e máis tarde pasaron a *O soño do guieiro*. Os seus epígrafes son os seguintes: «A misa de doce», «Levan a Cristo por fóra», «A un vello falanxista», «Home pequeno-fol de veneno» e «Foliada para o día da Victoria». Todos eles son romances polimétricos, que amosan máis unha vez a súa destreza versificadora, e con moita carga simbólica, mais sen outra particularidade estética. Poesía de combate, ao fin.

3. De *Bebedeira* (1934) a *Galicia infinda* (1963)

Alén da súa poesía de loita, Florencio Delgado Gurriarán compilará a súa obra de preguerra, nomeadamente *Bebedeira* (1934), e aqueloutra de posguerra, que non fose susceptible para o réxime franquista. Desta conxunción nace o volume intitulado *Galicia infinda* (1963). Na nosa opinión é, con diferenza, a súa obra máis interesante, non só polo feito de xuntar a súa poesía de preguerra e de posguerra, senón porque nos seus versos achamos todas as tendencias formais e estéticas empregadas polo autor valdeorrés.

*Coa súa dona
Celia de viaxe
de noivos
en Veracruz no
verán de 1944.*

Este libro ve lume a finais de 1963 e fai o nº 12 de "Salnés", a colección de poesía galega da Editorial Galaxia que daquela era responsabilidade de Celso Emilio Ferreiro, Emilio Álvarez Blázquez e Salvador Lorenzana, coñecido pseudónimo de Francisco Fernández del Riego. E, neste senso, cómpre salientar o labor dos editores, pois non se debe esquecer que nese momento Delgado Gurriarán era aínda un escritor exiliado en México por mor do seu compromiso antifranquista e viña de cofundar Vieiros, unha das revistas que mellor representou a contestación galeguista e progresista contra o réxime.

Galicia infinda presenta 43 poemas de moi diversa factura. Os tres primeiros ("Galicia infinda", "Nomes" e "Resposta a Rosalía") aparecen soltos, mentres que os outros corenta se agrupan baixo cinco epígrafes globalizadores: "Cantarenas", "Valdeorras", "Castiñeiros", "Varia"

e "Poemas mexicanos". Nove destes últimos foron publicados previamente por Marcial Fernández para acompañar o seu artigo "A Poesía de Florencio Manuel Delgado Gurriarán" no primeiro número de Vieiros (1959). Posteriormente, o propio escritor recuperará vinte poemas deste libro na compilación *Cantarenas*. Poemas 1934-1980, que foi publicada no ano 1981 en Edicións do Castro, por iniciativa do Instituto de Estudos Valdeorreses, do que o autor foi membro de mérito.

Galicia infinda ábrese co poema que dá título ao conxunto, un canto épico da emigración no que alude a Buenos Aires, New York, China, Hong-Kong, o Amazonas, o Sena ou as Antillas para sinalar que Galicia só limita coa saudade e que 'O Gulf Stream é o noso río meirande', porque todo o mundo é terra galega. De feito, o poema "Nomes" continúa na mesma liña, pois presenta dúas partes: a primeira

con sonoros topónimos americanos ('nomes da tarasca terra') e a segunda con microtoponimia da comarca valdeorresa. O prefacio poético complétase coa "Resposta a Rosalía", escrito para conmemorar o centenario da publicación dos Cantares Gallegos e, polo tanto, datable en 1963, no mesmo ano que Delgado Gurriarán ve editado o seu poemario.

Once son os poemas que integran a serie "Cantarenas" deste libro, con contidos que abalan entre o canto xeórxico e a poetización do traballo labrego e das tradicións, na liña marcada polo neopopularismo de preguerra. Sen embargo, tamén hai textos referidos a sucesos máis concretos que falan dunha moza coñecida ou dun enterro, homenaxean a un grupo de gaiteiros da súa terra e evocan os viños godello ou mencía, pois Delgado Gurriarán é o noso poeta báquico e dionisiaco por excelencia. Polo demais, un forte saudosismo paira sobre os poemas, desde os "Laios de vello" que amosan nostalxia dos bailes tradicionais fronte aos afroamericanos ata a invocación coa que remata este apartado, "Prego final á Santa Marta, abegosa dos ouvidos", onde se solicita a súa mediación para poder regresar a Galicia.

Oscatro poemas da serie "Valdeorras" reiteran algúns dos temas sinalados, inclusive no ben elaborado "Saúdo a Otero Pedrayo", que coñeceu dúas versións anteriores. No texto é de salientar a habelencia no uso dos hendecasilabos brancos, con algunhas esporádicas asonancias, e un léxico dialectal valdeorrés de enorme riqueza, relacionado cos labores da terra e coa vexetación silvestre que

Elixio Rodríguez, Florencio Delgado Gurriarán e Ramón Cabanillas fillo en Mexcico no ano 1948.

Ile é propia, que inclúe unha magnífica e colorista descrición paisaxista.

A novidade temática que aparece nos catro textos incluídos baixo o epígrafe xeral de “Castiñeiros” é o feito de seren versos dedicados na súa totalidade a glosar esta árbore, nalgún caso con trazos animistas como ocorre no primeiro: “O souto morto”, no que a peste se identifica coa Santa Compañía.

Máis pluralidade, como é obvio, presentan os sete poemas da serie “Varia”. Así, fálase novamente das tradicións, do viño ou da emigración, que agora xa non é épica senón dramática, xa que os versos reflicten a súa penuria (no texto “A galega en París”). Este grupo complétase con dous interesantes textos: “Pintura de feira” e “Alvariño”. O primeiro parte dunha cita de Valle-Inclán para facer un longo cadro sobre un cantar de cego que representa a historia ‘O crime da Penela’, e o segundo aproveita o evidente xogo entre a denominación dun magnífico viño e o derradeiro apelido de Aquilino Iglesia Alvariño para homenaxear o autor de Nenas, que é cualificado de poeta saudoso e velaño, e tamén a Rosalía (A Ruliña do Sar), Noriega Varela (das chorimas sorridentes), Pondal (de nobre canto), Curros Enríquez (frecheiro de triadas), Daniel Castelao (Moisés, guieiro noso / que no acadou a Terra prometida),

Amado Carballo (sinfonista de paisaxes), Manuel Antonio (riscador de meridianos) e Luís Pimentel (de lúas e de espellos).

Sen embargo, o maior interese do volume está nos catorce “Poemas mexicanos” que lle poñen remate e que se caracterizan por seren textos paisaxistas nos que, como sinala Carballo Calero, se mesturan a técnica popularizada por Amado Carballo e unha dirección similar da poesía nacional mexicana. Polo demais, os sons e a música americana, a contemplación gozosa do colorido das novas rexións converxen cunha saudade ‘da verde Terra arelada’ que se acentúa. É nestes textos onde anotamos maiores referencias clásicas, desde os ‘milleiros de Melibeas’ de “Xarabe tapatío” ata a identificación da voz poética cun novo Odiseo e da súa compañeira cunha Penélope crioula no poema final, intitulado “O viaxeiro”. De por parte, neste grupo achamos os poemas de maior sensualidade, como “Rumba” que describe o erotismo do baile dunha ‘preta’, ou as alusións a Xúpiter, o Sputnik ou a cadela Laika

para xustificar o *carpe diem* do poema “Manzanillo (colima)”.

Formalmente, no libro predomina a rima asonantada de octosílabos ou heptasílabos, en triadas, quartetas tiranas e cuartetos, sextinas, sextetos ou romances (algún romancillo), pero tamén hai exemplos de pentasílabos, hexasílabos ou decasílabos, así como textos que alternan heptasílabos e hendecasílabos, aínda que con apreciables erros métricos. Mención á parte merece a existencia de catro sonetos hendecasílabos, os romances de arte maior “A galega en París” e “Pintura de feira”, os alexandrinos monorrimos de “Os gaiteiros de Montgomery” ou os hendecasílabos brancos de “Saúdo a Otero Pedrayo” e de “Alvariño”, neste último caso con algún heptasílabo a romper a regularidade e cun pareado que se repite a modo de estribillo para abrir e pechar o poema. Ademais, en “Xarabe tapatío” os pareados octosilábicos únense cun trazo para formaren versos hexadecasílabos. A única excepción dentro da querencia polo metro é “Rumba”, un texto polimétrico e branco.

Florencio e inocencio Ferrer; seu veciño Inocencio ferrer; tamén exiliado en Mexico, no ano 1952.

A pegada neopopularista tamén é evidente no emprego de recursos repetitivos, estribillos e refráns, paralelismos e estruturas bimembres, aliteracións, anáforas ou figuras etimolóxicas. O imaxinario poético bebe do hilozoísmo ou imaxinismo de Amado Carballo, aínda que con moita intuición estética e con maior acento xeórxico.

A lingua convértese nun dos riscos máis salientables na poesía de Delgado Gurriarán, pois ás características propias da época une a notable presenza de formas dialectais e, sobre todo, unha fervenza de americanismos. De feito, Carballo Calero afirma que algúns destes poemas son case bilingües por estaren escritos nunha especie de crioulo galego-mexicano, dada a considerable aparición de voces nahuatlés. Tamén chama a atención, por ser aínda inusual na altura, o uso de estranxeirismos como slalom ou o enxeñoso e divertido xogo poético do poema intitulado "A galega en París", no

que se introducen numerosos galicimos, coa particularidade de estaren escritos tal e como serían ditos por calquera emigrante galego. Algo semellante acontece en "Paricutin" no que se introducen bastantes palabras do inglés americano na maneira que as pronuncian os mexicanos, de modo que se intensifica o realismo do seu contido.

Malia ser o seu mellor libro, o certo é que esta obra poética de Delgado Gurriarán a penas tivo eco, nin naquela altura nin co transcórren dos anos. De feito, a crítica tan só o cita como un dos continuadores da escola de Amado Carballo, nomeadamente polo seu libro *Bebedeira*, aparecido en 1934. Unicamente Carballo Calero se detén a enxuizar a súa obra, dedicándolle tres amplos parágrafos a *Galicia infinda*. Neles destaca que non posúe a unidade e a coherencia daqueloutro título de preguerra, ao conviviren direccións heteroxéneas que van do animismo ata a novidosa achega dos seus

poemas mexicanos, pasando por poemas que recrean vellos motivos neorrománticos, axustados na forma á maneira de Ramón Cabanillas. Hai outros xuízos, que o lector pode ler en Ricardo Gurriarán [1999], mais ou ben son reiterativos na valoración estética ou ben a penas se deteñen nos versos e tan só subliñan datos biográficos básicos.

4. De Cantarenas. Poemas 1934-1980 (1981) a O soño do guieiro (1986).

Cantarenas. Poemas 1934-1980, publicouse no ano 1981 en Edicións do Castro, por iniciativa do Instituto de Estudos Valdeorreses, do que o autor foi membro de mérito. Sen embargo, non ten maior interese que o feito de recuperar vinte poemas xa aparecidos no seu libro anterior. Desta volta, as composicións reeditadas aparecen con outra distribución, a maioría inseridas nunha serie intitulada "Valdeorresas (Cantarenas do val)", agás tres composicións referidas ao viño que se inclúen noutro grupo denominado "Dionisias (Cantarenas do viño)".

Tampouco é maior o interese que nos ofrece o libro intitulado *O soño do guieiro*, publicado por Edicións do Castro en 1986. Para nós, o ciclo poético de Florencio Delgado Gurriarán estaba dando mostras de esgotamento, hai reiteracións de ideas, repetición de esquemas poéticos xa ensaiados con anterioridade e unha evidente falta de frescura. Non podemos esquecer que desde 1976 xa eran outros os aires que se respiraban no discurso literario galego, onde poéticas como

a súa eran olladas cun certo desprezo por seren anacrónicas. Boa testemuña do que afirmamos é o silencio case absoluto co que é recibida a súa obra anterior. Hai moito de inxustiza, mesmo histórica, nesta escasa recepción do seu estro, mais esa e non outra foi a crúa realidade.

Malia todo o dito con anterioridade, dos poemas incluídos en *O soño do guieiro* pódense salientar algunhas composicións. Velaí o romance «Galiza ergueita», que fora publicado con pequenas variantes na revista bonaerense *Opinión gallega* e que está dedicado a Curros Enríquez no cincuentenario do seu pasamento, onde a presenza da figura bíblica de Xob constitúe un elemento clarificador a respecto da vontade de estilo de Delgado Gurriarán, porque amosa a súa capacidade de emprender o diálogo intertextual.

Outro texto importante no volume é o que dá título ao volume «*O soño do guieiro*», un poema que naceu con motivo do vintecinco aniversario do pasamento de Castelao e que se publicou no número extra que nesta data editou a revista *Galicia*, do Centro Gallego de Bos Aires. Os versos parten dunha paráfrase intertextual do capítulo XXXII do libro *Sempre en Galiza*, para salientar o incumprimento das arelas do dirixente galeguista. Do punto de vista estilístico é notable a utilización de repeticións e paralelismos e o dominio do léxico, así como os xogos intertextuais coa obra narrativa de Castelao *Os dous de sempre* ou con coñecidas imaxes de Pondal, a través de creacións míticas do noso bardo como Gundar.

Florencio coa súa prole en 1954.

Finalmente, no libro tamén se incluíron moitos dos textos poéticos que viran a luz baixo pseudónimo no *Cancioneiro da loita galega* (1943), novamente revisados no aspecto lingüístico. Deste feixe de poemas de combate o soneto «Alexandre Bóveda» é sen dúbida o que posúe un maior talento literario, malia o rendemento da ironía en «*As cabalgadas do Farrucón Farruquiño*», centrado na crítica mordaz á persoa de Franco.

Desta xinea antifranquista é tamén «*Ranae solem*», un poema que se publica con notabilísimos cambios sobre a versión anterior, aparecida na revista bonaerense *Galicia*. Ricardo Gurriarán (1999: 339-342) explica con moito acerto e en detalle as razóns persoais e ideolóxicas desta reconversión.

2. A modo de conclusión

A obra poética de Florencio Delgado Gurriarán conforma, como xa se

viu, un macrotexto poético propio, entretecendo unha sólida arañeira de relacións entre os poemas, entre os libros poéticos ou de toda a obra no seu conxunto. Malia estarmos a falar dunha obra de pouca extensión e abondo reiterativa, o certo é que o poeta valdeorrés elabora de maneira consciente un proxecto dunha poesía que poderíamos denominar exteriorista, dado que se trata dunha poesía de ampla temática, na que se inclúen todos os feitos históricos vividos, ben como protagonista ben como espectador de privilexio. Todo isto poetizado coa linguaxe cotiá, para que sexa comprensible para toda clase de lectores, aos que quere facer copartícipes da loita liberadora do pobo, mais sen renunciar en ningún momento a desenvolver brillantes momentos poéticos nos que demostra o seu dominio das técnicas versificadoras e unha capacidade léxica abraiante, nomeadamente se temos de conta que boa parte da súa vida transcorre no exilio.

*¡Galicia é infinda!
Nosa Galicia é máis que toda a terra.
Non é xa o cativo currunchiño
que din escolas vellas.
Cómprenos desbotar antigos erros
fillos de mente estreita:
¡Galicia é infinda!*

*Bela estrada de ensoño,
con macadam de estrelas,
a Vía Latea é camiño
que leva a Compostela,
hoxe e outrora faro,
a cibdade ecuménica
que alumeóu, na Europa,
trebas da Edade Meia.*

*Polo mundo espallados
van os netos dos celtas.
Dende a austral Buenos Aires
á parroquia labrega:
do New-York boligante
ás indianas ribeiras;
da pelica de touro
ata a China de lenda...
Dende o berce sabido
á final cova incerta:
os boscos do Amazonas,
caspadeiras brañegas,
do Courel as searas,
casi da veira do Sena,
de Hong-Kong as baiucas*

*as viñas valdeorresas,
coqueirás das Antillas
augas bacalloeiras...
Agros, mares e montes,
vilas, cibdades, cities, towns, aldeias,
os recantos do Mundo...
¡Todo é terra galega!
¡Galicia é infinda!*

*Noso meirande río non é o Miño,
galán a namorar moza ribeira,
nin o Sil, gabancioso do seu ouro
e do seu belo enfeite de cepeiras.
O Golf stream é o noso río meirande:
río que rega as xirxilantes veigas
e os carreiros de escuma
que ás sereias gorentan;
o dos risos de choiva,
garimoso de névoas,
que anda a apalparlle os peitos ás montañas
para folgarse coelas
e, afoutado, cobrilas,
pra ser pai de regueiros e fontelas.
¡Galicia é infinda!*

*Nosa Galicia é máis que toda a Terra
Galicia só limita coa Saudade,
elástica fronteira
que serve para o tempo e para o espacio
-onde un galego está, atópase ela-
mais que ninguén atravesala pode
inda que leve nos papés: poeta.*

GALICIA INFINDA, Ed. Galaxia, Vigo, 1963.

BIBLIOGRAFÍA BÁSICA

Alonso Montero, X., "As musas belixerantes do exilio", Prólogo a *Cancioneiro da loita galega*, Edición facsímile, Sada, Do Castro, 1996.

_____, *Os poetas galegos e Franco*. Estudio e antoloxía, Madrid, Akal, 1997.

Carballo Calero, R., *Historia da literatura galega contemporánea*, Vigo, Galaxia, 1981, 3ª.

Fernández, M., "A Poesía de Florencio Manuel Delgado Gurriarán", *Vieiros I*, México, 1959.

Gayoso Díaz, "Limiar" en *Delgado Gurriarán, F. M., Cantarenas. Poemas 1934-1980*, Sada, Edición do Castro, 1981.

Gurriarán, R., *Florencio Delgado Gurriarán. Vida e obra dun poeta valdeorrés, republicano e galeguista*, Sada, Do Castro, 1999.

Maceira Fernández, X.M., *A literatura galega no exilio. Consciencia e continuidade cultural*, Vigo, Edicións do Cumio, col. Critério. Estudos de Literatura, 1995.

Méndez Ferrín, X. L., *De Pondal a Novoneyra*, Vigo, Xerais, 1984.

Segre, C., *Principios de análisis del texto literario*, Barcelona, Crítica, 1985.